

*Jag står vid en strand
Vid en strandlös strand
Se er omkring
Gamla stränder finns ej mer
Främlingarna de stal dem från oss
Deras behov har ingen gräns*

Inga upprop, inga högtidstal fångar motsättningen mellan storsamhället och samerna bättre än Utsis smärtsamma, suckande avslut: *deras behov har ingen gräns!* Hela det moderna samhällets omåttlighet, vinstjaktens girighet, modernitetens kyla; deras behov har ingen gräns. Hur många rättigheter än det samiska samhället erkänns, det Utsi skriver om är en undanträngd kulturs klarsynta klagan. Men den förste bland samiska författare var Johan Turi, med sin bok **Muittalus samid birra** (En bok om samernas liv).

Det var 1910, och samerna hade fått litteratur på sitt eget språk. Nu hade de haft detta länge, men inte i skrift och i tryck. Jojkens källor förlorar sig i

historiens muntliga dunkel, kanske är den vår enda levande förbindelse till det verkligt uråldriga i kulturen. Jojken är framkallaren, ”tankarnas flykt” kallar Paulus Utsi den, full av tunga känslor. Muntlig som sagt, men 1673 publicerade dock Johannes Schefferus ett stort vetenskapligt verk om Lappland, Lapponia, och där finns en jojk, Olof Sirma, en samestudent var upphovsmannen. Och dikten blev genom Schefferus så välspridd i Europa, att den mest citerade poesin från Sverige vid den tiden var några strofer samisk lyrik:

*Kulnasatj, min lilla vaja!
Det är tid för oss att fara,
ge oss av åt nordanskogen,
skynda över stora myrar,
färdas till de fagras hem.
Håll mig ej länge, Kajgavare,
far nu väl, du Kälvejaure!
Mycket rinner mig i hågen,
när jag far på Kajgas vik.*



Eyvind Johnsons födelseplats i världen, bagarstugan i Björkelund utanför Boden.

Modernismens spår

Samiska berättare av resning finner man i Nils Nilsson Skum och Anta Pirak, två jämnåriga som gick bort 1951. Den samiska ”sagoskatten” nedtecknades i 1900-talets början av Valdemar Lindholm i några olika titlar och samisk dikt, från hela det samiska området, finns samlat i volymen **Vårt liv** (1991). Även det samiska är förgrenat och Sapmi är inte en företeelse som stannar inom Norrbottens länsgränser.

Naturligtvis finns det fler spår. Det norrbottniska är inte enfaldigt. Modernismens järnväg sträcktes inte bara över Sara Lidmans myrmarker, från Norrbotten spändes den mot nordliga gruvor och sydliga lockelser. Och lämpligt nog var det en son till en rallare som går på banvallen och ut i världen. Eyvind Johnsonson är Norrbottens ende nobelpristagare och världsförfattare. Det senare är inte för att hans motiv är världen, utan för att hans kraft är det.